

**ФОНД ПЕРВОГО ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН –
ЛИДЕРА НАЦИИ**

СОВЕТ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

**Весенняя сессия молодых ученых социологов и социальных
работников Казахстана**

«МОЛОДЕЖЬ В НАУКЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ»

Сборник статей

Алматы – 2014

УДК 316.3

ББК 60.5

В 38

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБДИРАЙЫМОВА Г.С. – член Совета молодежной политики при Фонде Первого Президента Республики Казахстан - Лидера Нации, доктор социологических наук, профессор кафедры социологии и социальной работы КазНУ им. аль-Фараби

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР:

АМИТОВ С.А. – кандидат социологических наук, доцент кафедры социологии и социальной работы КазНУ им. аль-Фараби

В 38

Весенняя сессия молодых ученых социологов и социальных работников Казахстана «Молодежь в науке: проблемы и перспективы»: Сб. статей. (г. Алматы, 21 мая 2014 г.). – Алматы, 2014. – 144 с. – Каз., рус.

ISBN 978-601-294-204-0

В настоящий сборник вошли материалы Весенней сессии молодых ученых социологов и социальных работников «Молодежь в науке: проблемы и перспективы» (г.Алматы, 21 мая 2014 года).

Материалы предназначены для молодых ученых, исследователей, преподавателей, студентов и аспирантов, интересующихся проблемами развития современного общества.

УДК 316.3

ББК 60.5

ISBN 978-601-294-204-0

9 786012942040

ISBN 978-601-294-204-0

© «Фонд Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации», 2014

СОДЕРЖАНИЕ

Айдарбекова А.С., Султанова А.М.	5
Жасөспірімдердің девиантты мінез-құлық мәселесін әлеуметтік талдау	
Айдарбекова А.С., Артыгалиева Г.	9
Социально-экономическое положение женщин Казахстана	
Айдарбекова Асел	14
Қазіргі қоғамдағы мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік жағдайы	
Ахметбеков А.Б.	18
Конфессияаралық ұнқатысу және толеранттылық мәселесі	
Ариппай Н.А.	21
Мүгедектерді әлеуметтік қорғау саясаты және еңбек ресурстарын сақтау	
Ахпанбетова Ж.	26
Жұмыспен қамту әлеуметтік саясаттың негізгі бағыты ретінде	
Байсалбаева Б.А., Карасева Н.В. Анализ готовности молодых мужчин к отцовству и факторы, влияющие на изменение гендерного распределения ролей в современной семье	31
Бейсенова А.А.	37
Коллективный договор как форма социального партнерства в Республике Казахстан	
Дзюренич Е.Н.	43
Особенности казахстанской модели межэтнического согласия в контексте политического транзита	
Жусупова А., Жаназарова З.Ж.	47
Мүгедек балаларды оқытудағы білім беру жүйесін жетілдіру	
Карасева Н.В.	52
Социальное иждивенчество – дисфункция социальной политики государства	
Көшекеев Е.А., Амитов С.А.	55
Кедейшілік мәселесін әлеуметтанулық тұрғыдан талдау	
Мамалинова А.	59
Исследование стратегических экономических зон и конкурентоспособности туристического продукта в Казахстане	
Мирошниченко А.Г., Ибраев И.Ж.	63
Практика самолечения как социальная проблема	
Молдабекова А.Т.	70
Методологические основы социальной экспертизы государственных программ	
Муталиев Б.А.	84
Әлеуметтануда құқық бұзушы жасөспірімдерді зерттеу бағыттары	
Мылтықбаева А.	89
Отношение молодежи к средствам массовой коммуникации (на примере города алматы)	
Омарова Ә.Т., Чинасылова А.М.	93
Діни экстремизм төтенше жағдай ретінде	

принципы массовой коммуникации и организации ее работы. Это позволит более осознанно воспринимать информацию о мире, будет способствовать свободному выбору людей во время различных политических кампаний и при общении их со средствами массовой информации [5].

А государство в процессе становления информационного общества должно играть роль координатора деятельности различных субъектов общества и целенаправленной политикой способствовать интеграции граждан в глобальное информационное общество.

Список источников:

1. Богомолова М.Н. Роль коммуникации в современном гражданском обществе // Гуманитарные научные исследования. – Сентябрь 2012. - № 9
2. Мамсуров С.Т. Роль средств массовой коммуникации в формировании гражданского общества в полиэтническом регионе: на примере Северо-Кавказского региона // автореферат. – 2007
3. <http://www.zakon.kz/4597125-n.nazarbaev-prizval-molodezh-sozdavat.html>
4. <http://adilet-astana.gov.kz/index.php/ru/press-sluzhba/stati/item/836>
5. Засурский Я.Н. Медиасистемы XXI века и новая философия журналистского образования

Омарова Ә.Т.

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, PhD докторант

Чинасылова А.М.

аға оқытушы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ РЕТІНДЕ

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқына «Қазақстан-2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында еліміздің ендігі межесі мен алар асуын айқындап берді. Жолдаудың тағы бір ерекшелігі – идеология мәселесі мен ұлттық құндылықтарға айрықша көңіл бөлінуі. Сондай-ақ, дін мәселесі де назардан тыс қалған жоқ.

Баршамызға белгілі, қазір бүкіл әлемде діни қарым-қатынастарда теріс пиғылды көріністер етек алып, діни негізде адамның құқықтары мен бостандығын бұзушылық, азаматтардың денсаулығына зиян келтіру төтенше жағдайлар ретінде қарастырылуда. Еліміздің батыс аймақтарында бірқатар лаңкестік әрекеттердің орын алуы, құқық қорғау органдары мен арнайы қызметтердің жасырын экстремистік топтарды әшкерелеуі еліміздегі қауіпсіздікті нығайтуды талап етеді.

Теріс әрекетті сипаттау үшін ең алдымен оның мәні мен мақсатын анықтап алуымыз қажет. Қазіргі ғалымдардың көзқарасы бойынша **экстремизм** — бұл соңғы көзқарасты және шараларды немесе белсенді әрекетті айтады. В.Ю.Голубовский экстремизмді қайшы көзқарастар мен шараларды ұстанушылар, мемлекеттегі қоғамдық нормалар мен мінез-құлықтық тәртіпті жеке тұлғалар немесе бірлестіктер тарапынан теріске шығару деп анықтайды [1, 6б.].

А.Г. Хлебущкин, керісінше, экстремизм бұл құқыққа қарсы әрекет, оның жүзеге асуы конституциялық құрылым негізіне немесе тұлға аралық қатынастардың конституциялық негізіне зиянын тигізеді немесе тигізуі мүмкін деп есептейді [2, 14б.].

Н.Н. Афанасьев экстремизмге басқа көзқарастарға шыдамдылық танытпайтын және қатал құқыққа қарсы әрекеттерге негізделген әрекеттер әдісі деп анықтама береді. Оның көзқарасы бойынша, экстремизм шынайылықты теріске шығарады, бұл өз кезегінде, зорлық-зомбылыққа әкеледі [3, С. 230 - 234]. Осындай көзқарасты А.В. Ростокинскийда ұстанады. Ол бойынша, экстремизм қоғамдағы саяси және құқықтық нормаларды, құндылықтарды, процедураларды, саяси жүйені ұйымдастырудың негізгі принциптерін теріске шығару, саяси тұрақтылықты, билікті, құқықтық тәртіпті жойып жіберуді мақсат етеді [4, 76.].

Қазіргі уақытта экстремизм деп идеологиялық негіздегі өздерінің көзқарастар жүйесін бекіткісі келетін, осыған жету үшін кез келген тұлғаға өз көзқарастарын мойындатқысы келетін белгілі бір іс-әрекеттерді айтуымызға болады.

Ондай әрекеттерге тәртіпсіздікті провакациялау, азаматтық бағынбаушылық, террорлық акциялар, партизандық соғыстарды жатқызуға болады. Ал «діни» дегенді қандайда бір діни көзқарасты ұстану деп түсініледі. Ал іс жүзінде экстремистік ұйымдар жалпыға ортақ идеологиясы бірлестікті білдірмейді. Олардың көпшілігі әлемдік діндерді ұстанатындықтарын алға тартады, бірақ шындығында саяси көзқарастарын пропагандалайды.

Экстремистік діни құрылымдардың өзіндік ерекшелігі – олар саяси сипатқа ие және сенушілерді дәстүрлі діндерге қарсы қоюды мақсат етеді.

Бүгінде діни экстремизм Таяу Шығыс елдерінде ушығып тұр. Бұл дерт Ауғанстан, Пәкістан, Палестина, сондай-ақ бұрынғы кеңестік кеңістіктегі Тәжікстан елдерінде тамырын терең жайған. Бұлардың нағыз исламмен үндеспейтін жері бітіспес кекшілдігі деуге болады. Осындай дәстүрлі емес діни топтардың Орта Азияға соның ішінде Қазақстанға келуінің себебі халықты өз саясатын пайдаланып, қоғамда араздық туғызу.

Халықаралық сарапшылар әлемнің түкпір-түкпірінде радикализмнің таралуын мемлекеттің әлеуметтік саясатындағы проблемалардан іздейді, адамдардың мұндай шектен тыс әрекеттерге баруына қазіргі ақпараттық және серпінді дамыған идеологиялық факторлардың әсері бар деуге бейім.

Діни экстремистік әрекеттердің Қазақстан жерінде бой көрсетуі әртүрлі жағдайлармен түсіндіріледі. Мәселен, ресейлік сарапшы А.Собяниннің пайымдауынша, ислам радикализмін тарату – мұсылман емес елдердің арнайы жасалатын мақсатты әрекеттері. Қазақстандағы діни ахуалдың өрбуі оның ішкі жағдайымен ғана емес, Орталық Азия және басқа елдердегі саяси-әлеуметтік ахуалмен де байланысты. Сол себептен де біздің кеңестік кезеңде де мұсылмандық сенім әсерінен алыс ажырай қоймаған көрші Орталық Азия елдеріндегі қоғамдық-саяси жағдайдың қалыпты дамуына аландаушылықпен қарайтынымыз да рас. Қазіргі уақытта сол елдердің кейбірінде исламдық идеялармен бүркенген күштер мемлекеттік билікке оппозиция құрап, саяси жолмен болсын, қарулы жолдармен болсын, билікті қолдарына алу мүмкіндіктерін қарастырып отырғаны да белгілі.

Тәуелсіздігіміздің соңғы екі онжылдығында Қазақстанда діни бірлестіктер мен еліміздің конфессияаралық кеңістігінің динамикалық құрылымдық ауысуының өсімін байқап отырмыз. Көріп отырғанымыздай, бұл үдеріс біздің қоғамымыздың құндылықтық бағдары жүйесіндегі діни құндылықтар рөлінің артуынан көрінеді. Бұған, 2010-11 жылдары Қазақстан Республикасы Дін істері агенттігі жанындағы Мәдениеттер мен діндердің халықаралық орталығының Қоғамдық пікірді зерттеу Орталығымен бірлесе жүргізген әлеуметтік зерттеулер

нәтижелерінің салыстырмалы талдауы дәлел бола алады. Зерттеу нәтижесі бойынша еліміздегі тұрғылықты халықтың 90% астамы өздерін Қазақстандағы ең негізгі дінді – исламдағы ханафи мазхабы мен христиандағы православиеге жатқызады. Сауалнамаға жауап бергендер ішінара, шамамен 73% өздерін «өте діндар», немесе «діндар», немесе «белгілі бір деңгейде ғана діндар» деп есептеген [5]. Алайда, белгілі бір дінді ұстану немесе қандай да бір дінге қатыстылық Қазақстан халқының дінді ұстану деңгейін анықтап бере алмасы анық. Дегенмен халықтың басым бөлігінің дінге деген бетбұрысы байқалғанымен, діндарлық салттық немесе формалды сипатқа ие.

2011 жылдың 11 қазанында Мемлекет басшысы «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Заңына (бұдан әрі – Заң) қол қойды.

Діни бірлестіктерді қайта тіркеу үдерісінің нәтижесінде Қазақстандағы конфессияларды жіктеу жүйесі жетілдіріліп, 2011 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 46 конфессия мен деноминацияларды біріктіретін 4551 діни бірлестік пен заңды тұлға белгілері жоқ саны аз діни топтардан Қазақстанда 17 конфессия өкілдерінен құралған 3088 діни бірлестік пен олардың филиалдары қалды. Осылайша, діни бірлестіктердің 32%-ы немесе үштен бірі қысқарды. Солай болса тұрса да, қазіргі кезде Орталық Азияда қалыптасқан діни ахуалға ықпал етуі мүмкін діни көзқарастағы ағымдардың белең алуы байқала бастады. Мұндай ағымдардың өрістеуіне діни қағидаттарды толық түсінбеушілік, берік өмірлік танымдардың болмауы, сонымен бірге, азаматтардың сенгіштік қасиеттері қолайлы жағдай жасауда. Ал мұндай кері діни ағымдарды таратушылар өздерінің көзқарастарынан басқа сенімдегі адамдарға, тіпті бір сенімдегі адамдардың өзіне төзімсіздік көрсету мінез-құлқы тән.

Қазіргі уақытта экстремистік қозғалыстар әртүрлі агрессиялы жастар субмәдениетін, ресми емес бірлестіктерді, топтарды, сонымен қатар бұрын сотталғандарды өздерінің қатарына қосуға ұмтылады. А.Ю. Головин и В.О. Давыдовтың көрсеткеніндей, экстремизм құбылысы динамикалы және күн сайын жаңа сипатқа және белгілерге ие болып келеді. Қазіргі ақпараттық қоғамда экстремистік ұйымдар коммуникациялық технологияның соңғы жетістіктерін белсенді қолданады, өздерінің іс-әрекеттерінде тоыбрлық қоғамдық санаға әсер ететіндерін енгізуде [7, 46.]. Соңғы жылдары экстремистік қозғалыстар өздерінің әрекеттерінде жастарды тартуы белсенді болып отыр. Эксперттік бағалаулар бойынша, орташа алғанда экстремистік сипаттағы ұйымдарға қатысушылардың 80 пайызын 30 жастан аспаған жастар құрайды.

Жастар арасындағы экстремизмнің негізгі ерекшеліктерін бөліп көрсетуге болады:

- Экстремизм маргиналды ортада қалыптасады. Ол жастардың жағдайы анықтай алмауымен және көзқарастарының

- Экстремизм заңға бағынуға бағыттайтын әрекет етуші нормалармен тәртіптері жоқ жүйелер мен ситуацияларда көрінеді.

- Экстремизм өзін-өзі сыйлау төмен деңгейі көрінетін қоғамда және топта немесе тұлға құқығын шектейтін жағдайларда пайда болады.

- Бұл феномен «мәдениеті төмен деңгейдегі» қауымдастыққа ғана тән емес сонымен бірге, біртұтастығы жоқ қайшылықты мәдениетке тән.

- Экстремизм зорлық идеологиясын қабылдаған қоғам мен топтарға са келеді.

Жастардың бұл қозғалыстарға кіруіне психологиялық және әлеуметтік факторлар әсер етуі мүмкін. Психологиялық тұрғыда жастық кезең өзін-өзі

тануының дамуымен, әділеттілік сезімінің шиеленісімен, өмірдің мәні мен құндылығын іздеумен сипатталады. Әлеуметтік тұрғыда жастық кезең маргинал позициясында болады, ол кезеңде олардың мінез-құлқы ешқандай әлеуметтік-экономикалық факторлармен (отбасы, жеке меншік, перспективалы жұмыс және т.б.) анықталмайды.

Радикалды діни ағымдарға қалай қарсы тұруға болады? Күштік және превентивті әдістер бар. Превентивті жұмыстардың сапалық тұрғыда жақсарғаны дұрыс. Осыған байланысты, қоғамдағы ондай экстремистік идеялардың таралуына ең әуелі зияткерлік тұрғыда қарсы тұру керек. Діни экстремистерді залалсыздандыруда өзге де ықпал ету шараларымен қатар теологтардың рөлі аса зор. Тәжірибелі теологтар, дінтанушылар, дін саласы мамандары – экстремистер мен радикалдардың идеологтарына сауатты әрі жоғары дәрежеде қарсы тұра алатын қоғамның бірден-бір категориясы. Теологтар қасиетті Құран кітабындағы қазыналы әмбебап білімге ие. Діни догматика саласы мен діни сенімнің доктриналық ережелерін, рәсімдерді және өзге де культтік практикаларға қатысты білімнің молдығы оларға батыл идеялық қарсыластарымен ұстасуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ радикалды діни ағымдарға қарсы күресу жолдарын іздеумен жекелеген ғылыми-зерттеу орталықтары және институттар айналысуда.

ҚР ДІА Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу және талдау орталығының қызметкері Ғ.С. Әбілдинованың ойынша, еліміздегі діни экстремизмді болдырмау және оның алдын алу үшін шешуші қадамдар жасау қажет. Олардың ішінде мынадай жұмыстарды атқарған жөн: жастардың білімін жетілдіруге, мәдени өмірге, спортқа және бос уақытты өткізудің басқа да пайдалы түрлеріне қатысуына кең мүмкіндіктер жасау, еңбекпен және жұмыспен қамту саласындағы жастар үлесін арттыру, осыған орай жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейінің мониторингісін ұдайы жүргізіп отыру, жастардың баспана мәселесін шешуге көмек көрсету, қазақстандық қоғамдағы отбасы құндылықтарын дәріптеу, жас отбасыларды мемлекет тарапынан қолдауды күшейту, қазақстандағы қоғамдық жағдайды тұрақсыздандыруға тырысатын кез келген экстремистік көріністерге жастардың қарсы тұра білуі үшін ақпараттық алдын алу жұмыстарды күшейту, жасөспірімдер мен жастардың дін, ар-ұждан саласындағы біліміне қатысты сұрақтарына жауап іздеу мүмкіндіктерін кеңейту мақсатында ақпараттық-насихат жұмыстарын жүгізу керек. Осы ұсыныстарды жүзеге асыру жолына мүдделі және уәкілетті барлық органдар мен ұйымдарды тарту қажет [7].

Жалпы, радикалды діни идеологияға қарсы тұра білу жан-жақты қарастырылған, кешенді іс-шараларды жүргізуді талап етеді. Осы және Елбасының 2012 жылғы Қазақстан халқына Жолдауындағы алға қойған міндеттерін ескере келіп, қазіргі күні «Қазақстан Республикасының 2013-2017 жылдарға арналған діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі бағдарламасы» жасалды. Ендігі ретте онда қарастырылған іс-шараларды жүзеге асырудың жолдары мен мүмкіндіктері қарастырылуда.

Қазақстан Республикасының «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңы діни саладағы экстремизмге тойтарыс беруге негізделді. Осы Заңға сәйкес, діни экстремизммен күресу мемлекеттік органдардың қызметіне жатады. Яғни, адам құқықтары мен азаматтардың бостандықтарын, конституция негіздерін қорғауға бағытталған шараларды жүзеге асыру көпконфессиялы еліміздің тұтастығы мен ұлттық қауіпсіздігін экстремизм қатерінен қорғап, экстремизмнің алдын алу, анықтау, жолын кесу және оның салдарын жою, сондай-ақ экстремизмнің жүзеге

асуына жол ашатын себептер мен алғышарттарды анықтап, жойып отыру мемлекеттік органдардың басты міндеті.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Голубовский В.Ю. О совершенствовании деятельности органов внутренних дел, других субъектов системы профилактики по предупреждению безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних // Защита прав и профилактика правонарушений несовершеннолетних: Материалы Международной научно-практической конференции (26 - 27 августа 2005 г.), М.: ДООП МВД России; ВНИИ МВД России, 2006.
2. Хлебушкин А.Г. Преступный экстремизм: понятие, виды, проблемы криминализации и пенализации: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2007.
3. Афанасьев Н.Н. Идеология терроризма // Социально-гуманитарные знания. 2002. N 1.
4. Ростокский А.В. Современный экстремизм: криминологические и уголовно-правовые проблемы квалификации и противодействия. М.: Наука, 2007.
5. «Қазақстандық қоғам санасындағы дәстүрлі, ұлттық және діни құндылықтар» тақырыбындағы әлеуметтік зерттеулер қорытындысы бойынша есеп // Қазақстан Республикасы Дін істері агенттігінің Мәдениеттер мен діндердің халықаралық орталығы РММ, Астана, 2011 жыл.
6. Головин А.Ю., Давыдов В.О. Криминальные технологии использования социальных компьютерных сетей в экстремистских целях. // Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки. Вып. 3.2. – Тула, 2012.
7. Діни экстремизм – ақиқат діннің жауы \ Дін және қазіргі заман: Қазақстан Республикасы Дін істері агенттігінің және Агенттіктің ведомствалық ұйымдары мен аймақтық департаменттері қызметкерлерінің БАҚ беттерінде жарық көрген мақалаларының жинағы / Құраст. Ж.Қ. Жарқымбеков, Н.Х. Шубаев. – Астана, Мәдениеттер мен діндердің халықаралық орталығы. 2013. – 162б.

Сансызбаева А.Р.

студентка 4 курса кафедры

социологии и социальной работы КазНУ им. аль-Фараби

Научный руководитель – профессор

Абдирайымова Г.С.

КРАТКИЙ ОЧЕРК СТАНОВЛЕНИЯ ИНСТИТУТА УСЫНОВЛЕНИЯ В КАЗАХСТАН: СОЦИО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Институционализация каждого явления требует осуществление своей деятельности в условиях разнообразных взаимодействий и взаимосвязей, в окружении, имеющем различные интересы – экономические, политические, правовые, социальные и пр. Регуляция сложных взаимодействий с различными организациями помогает эффективно управлять сферой усыновления для достижения плановых показателей государства. Процесс такой регуляции отношений с другими подразделениями, такими как бизнес, НПО, общественные группы, государство и другими сегментами целевой аудитории сфера